

ECT aktualitātes: 2023. gada februāris un marts

A. Lielās palātas nolēmumi

1. Halet v. Luxembourg

Pieteikums Nr. 21884/18, 2023. gada 14. februāris

Kriminālsods par informācijas izpaušanu, pārkāpjot profesionālo konfidencialitāti, kas atklāj praksi par nesamērīgi labvēlīgu nodokļu noteikumu piemērošanu daudznacionālajiem uzņēmumiem, ir pārlietu barga sankcija

Sprieduma teksts (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-223259>

Juridiskais kopsavilkums (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-14005>

Preses relīze (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-7570478-10404854>

Pieteicējs strādāja *Pricewaterhouse Coopers* uzņēmumā. Pamatojoties uz informāciju, ko žurnālistiem bija nodevis cits *Pricewaterhouse Coopers* darbinieks, tika izgaismota ilggadīga prakse, atbilstoši kurai *Pricewaterhouse Coopers* ar Luksemburgas nodokļu iestādēm slēdza apjomīgas vienošanās par nodokļu aprēķiniem, kas bija ārkārtīgi labvēlīgas daudznacionālajiem uzņēmumiem. Pēc tam, kad šī informācija jau bija publiskota vairākos plašsaziņas līdzekļos, pieteicējs žurnālistiem piedāvāja tālākus dokumentālus pierādījumus. Pieteicēja nodotie dokumenti tika izmantoti televīzijas raidījumā un publicēti pētnieciskās žurnālistikas mājaslapā. Pieteicējs tika atlaists no darba un viņam tika piemērots kriminālsods 1,000 *euro* apmērā. Viņš iesniedza sūdzību ECT par tiesību uz vārda brīvību pārkāpumu (Konvencijas 10. pants). Palāta pārkāpumu nekonstatēja, savukārt Lielā palāta nonāca pie pretēja secinājuma.

Šajā lietā ECT attīstīja tālāk lietā “*Guja v. Moldova*” (Lielās palātas 2008. gada 12. februāra spriedums, pieteikums Nr. 14277/04) nodefinētos principus, kas piemērojami attiecībā pret ziņotājiem (*whistle-blowers*):

1. alternatīvu informācijas izplatīšanas ceļu pieejamība;
2. sabiedrības interese par publiskoto jautājumu;
3. izpaustās informācijas autentiskums;
4. darba devējam nodarītais kaitējums;
5. ziņotāja motivācija (vai ziņotājs ir darbojies labā ticībā) un
6. sankcijas smagums.

Lai gan ECT nesniedza formālu ziņotāja definīciju, tā norādīja uz ziņotāju aizsardzības būtiskiem elementiem. Pirmkārt, ziņotājs, visticamāk, būs darbinieks vai ierēdnis, kuram vienīgajam – vai vienam no nedaudzu darbinieku loka – ir pieejama informācija par to, kas notiek darbā un kas par to var informēt sabiedrību. Otrkārt, ziņotāju aizsardzība būs saistīta ar kontekstu, kurā personu saista lojalitātes pienākums pret darba devēju un, iespējams, arī pienākums neizpaust informāciju. Treškārt, ziņotājam attiecībā pret darba devēju būs ekonomiski neaizsargātas attiecības, turklāt nozīme būs *de facto* nodarbinātības attiecībām, nevis kādam konkrētam statusam (piemēram, darbinieks).

Tālāk ECT sekoja lietā “*Guja v. Moldova*” definētajiem principiem, papildus norādot, kā tie attīstījušies kopš 2008. gada.

Attiecībā uz alternatīvajām ziņošanas iespējām ECT norādīja, ka ir jāpastāv iekšējiem ziņošanas mehānismiem un tiem ir pienācīgi jāfunkcionē. Ziņošana uz āru ir pieļaujama, ja iekšējie kanāli ir neuzticami vai neefektīvi, ja ziņotājam draud sankcijas vai ja izpaužamā informācija attiecas uz darba devēja darbības būtību.

Saistībā ar izpaustās informācijas autentiskumu ECT norādīja – lai gan vārda brīvība ietver pienākumus un atbildību un ikvienam, kurš izpauž informāciju, iespēju robežās jāpārlicinās par informācijas pareizību un uzticamību, no ziņotāja tomēr nevar prasīt nodibināt izpaužamās informācijas autentiskumu. Ja ziņotājs ir godprātīgi spēris soļus, lai pārlicinātos par informācijas patiesumu un uzticamību, viņš īpašo aizsardzību nezaudē arī tad, ja informācija beigās izrādās nepatiesa.

Pārbaudot, vai ziņotājs darbojies labā ticībā, ECT pārbauda, vai viņu nav motivējis kāds personisks labums, aizvainojums pret darba devēju vai cits slēpts mērķis.

Sabiedrības interese, kas attaisno informācijas ziņošanu, aptver nelikumīgu darba devēja rīcību un arī tādu rīcību, kas nav pretēja likumam, bet ir nosodāma. Attiecībā uz publiskām iestādēm tas aptver arī jautājumus par to funkcionēšanu, kas izraisa domstarpības un rada leģitīmu sabiedrības interesi pēc plašākas informācijas. Ja ziņotāju saista konfidencialitātes pienākums, tad sabiedrības interešu jautājums skatāms kopsakarā ar interesēm, kuru dēļ konfidencialitātes pienākums uzlikts.

Saistībā ar nodarīto kaitējumu, attiecībā pret kuru sabiedrības informēšana jālīdzsvaro, ECT norādīja, ka vērā ņemams ne tikai darba devējam radītais kaitējums, bet arī plašāks kaitējums privātām un sabiedrības interesēm (piemēram, plašāks ekonomisks labums vai sabiedrības uzticēšanās tiesu sistēmai vai valsts politikai konkrētās jomās).

Attiecībā uz sankcijām ECT ir norādījusi, ka atļaišana ir smagākā iespējamā sankcija darba attiecībās, kas rada stindzinošu ietekmi (*chilling effect*) arī uz citiem darbiniekiem un kaitē sabiedrībai kopumā. Savukārt krimināltiesiskā sankcija ir viens no smagākajiem veidiem, kā ierobežojama vārda brīvība, un valsts iestādēm jāatturas no kriminālprocesuālo līdzekļu izmantošanas. Notiesāšanai kā tādai var būt lielāka nozīme, nekā uzliktās sankcijas apmēram. Vienlaikus, ievērojot izziņotās informācijas raksturu un pārkāptā konfidencialitātes pienākuma dabu, kriminālatbildība var veidot noziedzīga nodarījuma sastāvu, un reizēm arī vairāku atbildības veidu kombinēšana var būt attaisnojama.

Attiecinot šos principus uz konkrētās lietas apstākļiem, ECT konstatēja, ka, lai arī nacionālās tiesas bija piemērojušas *Guja* kritērijus, to veiktā interešu līdzsvarošana nebija atbildusi ECT definētajiem principiem. Nacionālās tiesas bija pārlietu šauri definējušas izpaustās informācijas sabiedrisko interesi, uzskatot, ka, tā kā cits *Pricewaterhouse Coopers* darbinieks jau bija publicējis dokumentus, pieteicējs vairs nebija izpaudis iepriekš nezināmu informāciju, kas varētu uzsākt jaunu diskusiju. ECT uzsvēra, ka ziņošanas mērķis ir ne tikai atklāt sabiedrībai nozīmīgu informāciju, bet arī panākt nepieciešamās pārmaiņas. Tādēļ “reizēm trauksmes zvani ir jāzvana vairākkārt”, līdz tiek uzsākta pienācīga jautājuma risināšana. Vienlaikus nacionālās tiesas bija pārlietu šauri novērtējušas nodarīto kaitējumu, aplūkojot tikai kaitējumu darba

devējam, bet nevērtējot informācijas izpaušanas kaitīgumu plašākām sabiedrības interesēm. ECT ņēma vērā, ka pieteicējs datus bija nozadzis un bija arī laužis profesionālās konfidencialitātes pienākumu. Tomēr, ECT ieskatā, to atsvēra izpaustās informācijas nozīmīgums diskusijai par daudznacionālo uzņēmumu nodokļu maksāšanas paradumiem gan nacionālajā, gan Eiropas līmenī. Tāpat ECT uzskatīja, ka nacionālās tiesas nebija pietiekami novērtējušas stindzinošo efektu citiem potenciālajiem ziņotājiem, ko rada krimināltiesiskas sankcijas piemērošana. Konkrētās lietas apstākļos kriminālsods bija nesamērīgi barda sankcija, un ECT konstatēja tiesību uz vārda brīvību pārkāpumu (Konvencijas 10. pants).

2. L.B. v. Hungary

Pieteikums Nr. 36345/16, 2023. gada 9. marts

Nodokļu parādnieka mājas adreses publicēšana internetā nav samērīga ar datu publiskošanas legītīmo mērķi

Sprieduma teksts (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-223675>

Juridiskais kopsavilkums (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-14028>

Preses relīze (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-7588871-10436254>

Pieteicējs ir Ungārijas pilsonis, kuram 2013. gadā tika konstatēts iedzīvotāju ienākuma nodokļa parāds 625,000 *euro* apmērā. Atbilstoši Ungārijas normatīvajam regulējumam informācija par nodokļu parādniekiem, kuru parāds pārsniedz 26,000 *euro* un kuram šis parāds ir bijis ilgāk par 180 dienām, ir publicējama internetā. Attiecīgi nodokļu administrācija iekļāva pieteicēju publiskā lielo nodokļu parādnieku sarakstā, norādot viņa vārdu, mājas adresi, nodokļu maksātāja numuru un nodokļu parāda apmēru. Drīz pēc tam plašsaziņas līdzeklis uz publiski pieejamās informācijas pamata izveidoja interaktīvu karti, kurā nodokļu parādnieku mājas adreses bija atainotas ar sarkaniem punktiem.

Šī ir pirmā lieta, kurā ECT bija jāvērtē nodokļu parādnieku datu publiskošanas jautājums. ECT konstatēja, ka datu publiskošana bija ierobežojusi pieteicēja tiesības uz privāto dzīvi. Tāpat šajā lietā nebija šaubu, ka ierobežojums bija noteikts ar likumu. Par tā legītīmajiem mērķiem tika atzīta valsts ekonomiskā labklājība (atturot nodokļu maksātājus no nodokļu nemaksāšanas) un citu personu tiesību un brīvību aizsardzība (informējot trešās personas par nodokļu parādnieku fiskālo situāciju).

ECT norādīja, ka šajā lietā cilvēktiesību ierobežojums bija izrietējis nevis no individualizēta nodokļu administrācijas lēmuma, bet gan no vispārēja normatīvā regulējuma. Tādēļ šajā lietā bija piemērojami tie principi, kas attiecas uz valsts vispārējo līdzekļu (*general measure*) novērtējumu (kā, piemēram, Lielās palātas 2013. gada 22. aprīļa spriedumā lietā “[Animal Defenders International v. the United Kingdom](#)”, pieteikums Nr. 48876/08, 106.–110. punkts un Lielās palātas 2006. gada 16. marta spriedumā lietā “[Ždanoka v. Latvia](#)”, pieteikums Nr. 58278/00, 112.–114. punkts). Šis novērtējums pamatā ietver parlamentārā izvērtējuma kvalitātes analīzi, ko var salīdzināt ar labas likumdošanas principa pārbaudi.

ECT ir norādījusi, ka vispārējs līdzeklis ir piemērotāks legītīmā mērķa sasniegšanai, ja individuāls katras situācijas izvērtējums radītu nenoteiktības vai tiesāšanas risku,

papildu izdevumus, kavēšanos, kā arī diskriminācijas un patvaļas riskus. Vispārējā līdzekļa piemērošana konkrētās lietas apstākļos atspoguļo tā praktisko ietekmi un ir ņemama vērā samērīguma izvērtējumā. ECT uzdevums ir izvērtēt likumdošanas procesā izsvērtos argumentus un novērtēt, vai ir ievērots saprātīgs līdzsvars starp sabiedrības un individuālajām interesēm. Atsaucoties uz lietu "[*Animal Defenders International v. the United Kingdom*](#)", ECT uzsvēra, ka centrālais jautājums nav, vai valstij nebija jāpieņem mazāk ierobežojoši līdzekļi, bet gan, vai, izdarot savus lietderības apsvērumus un nosakot vispārējo līdzekli, valsts ir darbojusies savas rīcības brīvības ietvaros.

Novērtējot valsts rīcības brīvību attiecībā uz privātpersonas datu publiskošanu, ECT atsaucās ne tikai uz vispārējiem principiem privātās dzīves ierobežošanas jomā, bet arī uz specifiskiem principiem, kas Eiropas Padomes un Eiropas Savienības ietvaros izstrādāti tieši attiecībā uz datu aizsardzību. Tie ietver mērķa ierobežojuma principu (*the principle of purpose limitation* – dati apstrādājami tikai konkrēti definētam mērķim), datu minimizācijas principu (*the principle of data minimisation* – iegūstami tikai tie dati, kas nepieciešami mērķa sasniegšanai), datu precizitātes principu (*the principle of data accuracy* – procesuālās garantijas datu labošanai un pārskatīšanai) un glabāšanas ierobežošanas principu (*the principle of storage limitation* – dati tiek uzglabāti formā, kas ļauj identificēt, kad tās uzglabāšana vairs nav nepieciešama).

ECT ņēma vērā arī konsensa līmeni Eiropas ietvaros un norādīja, ka 21 no 34 aptaujātajām valstīm iestādes var vai arī noteiktos apstākļos tām ir pienākums publiskot informāciju par nodokļu parādniekiem, bet vienlaikus attiecībā uz publiskojamo datu veidu un publiskošanas nosacījumiem valstīs ir liela daudzveidība. Tikai astoņās no aptaujātajām valstīm tika izpausta nodokļu maksātāja mājas adrese.

Ievērojot visus šos apsvērumus, ECT konstatēja, ka valstīm ir plaša rīcības brīvība, izvēloties, kādā veidā izplatāma informācija par nodokļu nemaksātājiem. Vienlaikus ECT jāpārlicinās, ka nacionālās iestādes ir izsvērušas šādus faktoros:

- 1) sabiedrības interese informācijas izplatīšanā;
- 2) izplatītās informācijas veids;
- 3) ietekme uz privāto dzīvi un kaitējuma risks;
- 4) izmantotā izplatīšanas medija pieejamība;
- 5) datu aizsardzības principu ievērošana.

Piemērojot šos principus konkrētās lietas apstākļiem, ECT uzsvēra, ka likumdevējs nebija veicis izvērtējumu par to, kā mājas adreses publiskošana varētu sasniegt tos mērķus, kuriem izveidots nodokļu parādnieku datu publicēšanas regulējums. Tāpat netika novērtēts tas, ka šī informācija tiek publiskota internetā un tādējādi ikvienam tiek sniegta neierobežota informācija par nodokļu parādnieka vārdu un mājas adresi ar visiem pārpublicēšanas riskiem. Līdz ar to ECT secināja, ka likumdevējs, izstrādājot regulējumu, nebija ievērojis samērīguma principu, un konstatēja pieteicēja tiesību uz privāto dzīvi (Konvencijas 8. pants) pārkāpumu, nevērtējot, kā šis regulējums bija piemērots viņa individuālajos apstākļos.

B. Būtiskākie palātu nolēmumi

3. B v. Russia

Pieteikums Nr. 36328/20, 2023. gada 7. februāris (vēl nav galīgs)

Nepilngadīga seksuālās vardarbības upura tiesību un interešu ignorēšana nodarītāju kriminālprocesa ietvaros, kas rada sekundāro viktimizāciju, ir pretrunā spīdzināšanas un necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegumam

Sprieduma teksts (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-222872>

Juridiskais kopsavilkums (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-13997>

Preses relīzes (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-7561814-10391831>

Pieteicēja ir bārene, kura pirms aizgādņa iecelšanas bija ievietota bērnunamā. 12 gadu vecumā intervijā ar psihologu viņa atklāja, ka vecuma posmā no 7 līdz 10 gadiem viņa ir bijusi vairākkārt seksuāli izmantota. Tika uzsākti četri paralēli kriminālprocesi pret četriem apsūdzētajiem. Apmēram pusotra gada laikā pieteicēja tika nopratināta 12 reizes, un nopratināšanu veica vairāki izmeklētāji (trīs vīrieši un viena sieviete). Attiecībā uz vienu no nodarītājiem tika organizētas tālākas precizējošas intervijas. Nopratināšanas tika veiktas parastajās izmeklētāju telpās, pieteicēja tika vesta uz apskati uz dzīvokļiem, kuros vardarbība bija notikusi. Vienā no šiem apskatēm klāt bija aizdomās turētā brālis. Pieteicējai bija jāpiedalās divās atpazīšanās klātienē, un vienā no tām apsūdzētais kļūdas pēc tika atvests uz to pašu telpu, kurā atradās pieteicēja. Divās citās situācijās pieteicējai bija jāsniedz seksuālās vardarbības detalizēts izklāsts, un pēc tam, kad aizdomās turētie visu noliedza, viņai jautāja, vai viņa uztur savas apsūdzības. Pieteicēja emocionāli sabruka.

Izmeklēšanai turpinoties, pieteicējas psiholoģiskais un fiziskais stāvoklis pasliktinājās. Viņas advokāts lūdza viņu atbrīvot no piedalīšanās izmeklēšanas darbības. Tiesvedības laikā viena kriminālprocesa ietvaros tiesa atsacījās nolasīt pieteicējas liecības, uzskatot, ka nekas viņai neliedza sniegt liecības klātienē. Tiesa noraidīja tiesu medicīnas eksperta ziņojumu par viņas garīgo stāvokli (ilgstoša depresīva reakcija, kas radusies vairāku psihotraumatisku faktoru dēļ, ieskaitot līdzdalību kriminālprocesā, no kā turpmāk jāizvairās) un viņas psiholoģiskās pārbaudes rezultātus (emocionāls satraukums un izsīkums, nepieciešamība izvairīties no psiholoģiski traumatiskām situācijām) tādēļ, ka šie dokumenti bija izgatavoti cita kriminālprocesa ietvaros. Tiesa pakļāva pieteicēju 2 stundu ilgai nopratināšanai no prokurora, apsūdzētā advokāta un tiesas priekšsēdētāja puses.

Pieteicējas stāvoklis tiesvedības laikā pasliktinājās. Viņa tika diagnosticēta ar pēctraumatiska stresa traucējumiem, astēniju, trauksmi un depresiju ar paškaitējuma un pašnāvības riskiem. Tiesvedības laikā viņa tika nodota psihiatra uzraudzībā, un viņai bija nepieciešama ilgstoša terapija.

Ievērojot pieteicējas akūto neaizsargātību, kā arī īpaši smago viktimizāciju, ECT uzskatīja, ka šī lieta aplūkojama kā spīdzināšanas un necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās aizlieguma (Konvencijas 3. pants) jautājums. Savā saturiskajā novērtējumā ECT balstījās uz Eiropas Padomes Konvenciju par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību ([Lanzarotes konvencija](#), kas Latvijai ir saistoša kopš 2014. gada 1. decembra) un uzsvēra tur ietvertās garantijas – nopratināšanas video

ierakstīšanu, lai izvairītos no vairākkārtējas nopratināšanas; principu, ka nopratināšanu veic viena persona; apmācības tiesnešiem, prokuroriem un juristiem par nepilngadīgo seksuālās vardarbības upuru tiesībām un īpatnībām u. c. Ievērojot neskaitāmos aspektus, kuros pieteicējas neaizsargātība nebija ņemta vērā, pat nepievēršot uzmanību tiešiem ārstu norādījumiem, ECT konstatēja, ka Krievijas iestādes bija pilnībā ignorējušas pieteicējas ciešanas, kas bija novedis pie viņas sekundārās viktimizācijas. ECT konstatēja, ka tādējādi pārkāpts Konvencijas 3. pants.

4. Mitov and Others v. Bulgaria

Lēmums, pieteikums Nr. 80857/17, 2023. gada 28. februāris

Sūdzība par liegumu piekļūt internetā visiem ieskenētajiem tiesas lietu materiāliem neietilpst tiesību uz vārda brīvību tvērumā

Lēmuma teksts (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-223828>

Juridiskais kopsavilkums (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-14034>

Pieteicēji ir astoņi žurnālisti, kuri specializējas nacionālās tiesu sistēmas jautājumos. Viņi sūdzējās par diviem jauniem regulējumiem attiecībā uz personas datu apstrādi un izplatīšanu Bulgārijas Augstākajā administratīvajā tiesā. Pirmkārt, anonimizācijas noteikumi paredzēja, ka no lietu materiāliem, kas pirms tam tiesas mājaslapā tika publicēti nerediģētā veidā, tiks izņemti visi personu dati. Otrkārt, notiesājošie spriedumi un lēmumi, ar kuriem šādi spriedumi tiek atstāti spēkā, mājaslapā tiks publiskoti tikai pēc tam, kad uzsākta to izpilde. Pieteicēji sūdzējās par to, ka jaunie noteikumi ierobežo viņu tiesības uz vārda brīvību (Konvencijas 10. pants), jo tie traucē un apgrūtinā brīvu piekļuvi informācijai.

Tā kā pieteicēji nesūdzējās par piekļuvi kādai specifiskai informācijai vai kādas definētas kategorijas informācijai, bet gan par liegumu brīvi piekļūt internetā visiem ieskenētajiem lietu materiāliem, ECT uzskatīja, ka šajā gadījumā nebija piemērojami lietā “*Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary*” (Lielās palātas 2016. gada 8. novembra spriedums, pieteikums Nr. 18030/11) definētie principi attiecībā uz tiesībām piekļūt valsts rīcībā esošajai informācijai (proti, (a) informācijas izprasīšanas mērķis; (b) prasītās informācijas veids; (c) informācijas pieprasītāja loma informācijas izplatīšanā; un (d) vai informācija bija gatava un pieejama). ECT ieskatā, pieteicēju arguments, ka šī informācija bija nepieciešama sabiedrības interesēs, bija pilnīgi abstrakts. ECT nekonstatēja, ka informācija, kurai piekļuve bija apgrūtināta, būtu izšķiroša viņu vārda brīvības īstenošanai, un līdz ar to secināja, ka sūdzība bija ārpus Konvencijas 10. panta tvēruma.

5. Mamasakhlisi and Others v. Georgia and Russia

Pieteikumi Nr. 29999/04 u.c., 2023. gada 7. marts (vēl nav galīgs)

Periodā pirms Krievijas–Gruzijas 2008. gada kara Krievijai bija efektīva kontrole pār Abhāzijas teritoriju un tā bija atbildīga par tur pastāvējušo tiesiskuma trūkumu un necilvēcīgu apiešanos pret civiliedzīvotājiem

Sprieduma teksts (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-223361>

Preses relīze (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-7586494-10432187>

Lieta ir saistīta ar notikumiem Abhāzijas teritorijā pirms 2008. gada Krievijas–Gruzijas kara. Pieteicēji 2001. un 2003. gadā tika arestēti un turēti apcietinājumā, viens no viņiem atradās slimnīcā granātas eksplozijas dēļ. Pieteicēji tika notiesāti par nodevību un terorismu. Pieteicēji nemēģināja izsmelt nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus un savas sūdzības ECT iesniedza 2004. gadā.

ECT secināja, ka pieteicējam nebija pieejami nacionālie tiesību aizsardzības līdzekļi, bet vienlaikus arī nekonstatēja, ka sūdzības būtu iesniegtas ārpus sešu mēnešu termiņa. ECT uzsvēra, ka vērā ņemami lietas specifiskie apstākļi – gūtie ievainojumi, apstākļi, kādos pieteicēji bija nonākuši, tas, ka viņiem bija liegta pieeja advokātam, tas, kāda pret viņiem bija izturēšanās apcietinājumā, kas bija izraisījusi pēctraumatiskos stresa traucējumus. Turklāt ievērojot arī politisko un pēckara situāciju, kurai nebija atrasts risinājums, pieteicēju pasivitāte nebija nesaprātīga. Tā kā nebija arī nekādas saziņas ar valsts iestādēm par izmeklēšanu saistībā ar izturēšanos pret viņiem, ECT uzskatīja, ka sūdzību iesniegšana pāris gadu laikā bija pieļaujama. Turklāt sūdzību iesniegšanas brīdī pieteicēji joprojām atradās potenciāli nelikumīgā apcietinājumā neadekvātos apstākļos un bez medicīniskās palīdzības.

Attiecībā uz jurisdikciju ECT norādīja, ka, lai arī Gruzijai nebija *de facto* kontroles pār Abhāzijas teritoriju, atbilstoši starptautiskajām tiesībām šīs teritorijas ietilpa Gruzijas teritorijā, un tādēļ uz Gruziju gūlās politiski un juridiski pozitīvi pienākumi nodrošināt Konvencijas prasību izpildi. Savukārt attiecībā uz Krieviju ECT konstatēja, ka Abhāzija varēja pastāvēt vienīgi Krievijas nepārtrauktā un ievērojamā politiskā, ekonomiskā un militārā atbalsta dēļ. Balstoties uz Abhāzijas atkarību no Krievijas, ECT konstatēja, ka Krievijai bija bijusi efektīva kontrole un izšķiroša ietekme pār Abhāzu teritoriju, un tādēļ pieteicēju sūdzības ietilpa Krievijas jurisdikcijā.

Ievērojot nesniegto medicīnisko palīdzību un apstākļus ieslodzījuma vietā, ECT konstatēja, ka Krievija bija pārkāpusi spīdzināšanas, necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegumu (Konvencijas 3. pants). Attiecībā uz tiesībām uz brīvību ECT norādīja, ka puses nebija sniegušas informāciju par normatīvo aktu, uz kuru apcietinājums varēja būt balstīts. Turklāt informācijas trūkums par Abhāzijas normatīvo regulējumu un tiesu sistēmu vairoja neskaidrību par piemērojamo likumu. ECT konstatēja, ka Konvencijas 5. pantā ietvertā likumības prasība nebija izpildīta. Līdzīgu apsvērumu dēļ tika konstatēts 6. panta pārkāpums attiecībā uz pieteicēju notiesāšanu.

Attiecībā uz Gruziju neviens pārkāpums netika konstatēts, jo ECT konstatēja, ka Gruzijas iestādes bija savu iespēju robežās centušās nodrošināt Konvencijas garantijas, bet bija saskārušās ar nemainīgu Abhāzijas *de facto* varas iestāžu atteikumu sadarboties.

Divi pieteicēji – vecmāmiņa un viņas pilngadīgais mazdēls – sūdzējās arī par tiesību uz ģimenes dzīvi pārkāpumu, jo viņiem nebija iespēju satikties. Sekojot praksei, ka attiecībā uz vecākiem un viņu pieaugušajiem bērniem ģimenes dzīve parasti nepastāv (ja vien nav kādi īpaši aizgādības apstākļi), ECT norādīja, ka Konvencijas 8. pants uz šo situāciju nav attiecināms.

6. Telek and Others v. Türkiye

Pieteikumi Nr. 66763/17 u.c., 2023. gada 21. marts (vēl nav galīgs)

Pasu atņemšana uz normatīvā regulējuma pamata, kam nav definēti rīcības brīvības ietvari un nav paredzēti tiesiskumu garantējoši mehānismi, neatbilst prasībai, ka ierobežojumam jābūt noteiktam ar likumu

Sprieduma teksts (franču val.): <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-223639>

Juridiskais kopsavilkums (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-14031>

Preses relīzes (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=003-7602125-10457238>

Pieteicēji strādāja Turcijas universitātēs, un viņi parakstīja petīciju, ko bija sastādījuši un parakstījuši 1,128 akadēmiķu un intelektuāļu, kas sevi dēvēja par “Akadēmiķiem par mieru”. Petīcijas nosaukums bija “Mēs nebūsim šī nozieguma līdzdalībnieki”.

Pēc 2016. gada jūlija valsts apvērsuma mēģinājuma Turcijā tika pieņemti normatīvie akti, kas pasludināja ārkārtas stāvokli un paredzēja ar teroristiskām organizācijām saistītu valsts darbinieku atlaišanu. Pieteicēji tika pieskaitīti šai grupai un tika atlaisti no darba. Papildus tam tika anulētas viņu pases. Tajā laikā pieteicēji bija arī vai nu uzņemti doktorantūras studijās, vai pieņemti darbā lektora un pētnieka pozīcijās universitātēs Itālijā, Francijā un Vācijā. Pasu atņemšanas dēļ potenciālie doktorantūras studenti nevarēja aizbraukt uz ārvalstu universitātēm, savukārt lektora un pētniecības darbā pieņemtais akadēmiķis palika Vācijā bez dokumentiem. 2019. gadā pieteicējiem tika izsniegtas jaunas pases.

Atsaucoties uz tiesībām uz privāto dzīvi (Konvencijas 8. pants) pieteicēji sūdzējās par pasu atņemšanu. Pieteicēji, kuriem nebija izdevies aizbraukt uz doktorantūras studijām ārvalstīs, sūdzējās arī par tiesībām uz izglītību (Konvencijas 1. protokola 2. pants).

ECT uzskatīja, ka pasu atņemšana bija aizskārusi pieteicēju tiesības uz privāto un profesionālo dzīvi, jo viņiem kā akadēmiķiem acīmredzami bija nepieciešamība piedalīties akadēmiskajās aktivitātēs ārvalstīs, un viņiem ar konkrētajām valstīm bija cieša privāta un profesionāla saikne. ECT norādīja, ka šis pamattiesību ierobežojums bija balstīts uz normatīvo aktu, kas bija izdots ārkārtas stāvokļa ietvaros. Tomēr vienlaikus nedz šie akti, nedz arī kāda iestāde vai tiesa nenorādīja, kādai teroristiskai vai cita veida organizācijai, kas rada draudus valsts drošībai, pieteicēji būtu piederējuši. Nekāda veida kriminālizmeklēšana pret viņiem netika uzsākta. No pieņemtajiem lēmumiem neizrietēja, ka viņu pasu anulēšana būtu nepieciešama saistībā ar ārkārtas stāvokli.

Tāpat ECT norādīja, ka normatīvajā aktā lietotais formulējums, kas ļāva pases anulēt, ja personas izbraukšana no valsts būtu “nepieņemama” vai “apšaubāma” (*objectionable*), bija pārāk neskaidrs un nenorādīja iestāžu rīcības brīvības ietvarus. Tāpat normatīvais akts nenorādīja to, uz cik ilgu laiku pases bija anulējamas un kādā kārtībā tās bija atjaunojamas. Nacionālās tiesas pieteicēju sūdzības noraidīja, šo līdzekli un tā ietekmi neanalizējot. Šajā kontekstā ECT uzsvēra, ka arī tad, ja lēmums ir balstīts uz valsts drošības interesēm ārkārtas apstākļos, likumības un tiesiskuma principi prasa, lai lēmumus, kas skar personas pamattiesības, varētu pārbaudīt sacīkstes kārtībā neatkarīgā iestādē, kam ir pilnvaras izvērtēt lēmuma pamatojumu un saistītos pierādījumus. Pretējā gadījumā būtu patvaļas risks.

Kopumā ECT konstatēja, ka administratīvo iestāžu rīcības brīvība bija bijusi neierobežota, tās izmantošanas veids un ietvari nebija definēti, kā arī nebija paredzēti nekādi tiesiskumu garantējoši mehānismi (*safeguards*). Līdz ar to pamattiesību ierobežojums bija pakļauts patvaļas riskam un nebija atbildis likumības prasībām. Proti, ECT konstatēja, ka ierobežojums nebija noteikts ar likumu, neraugoties uz to, ka tas bija paredzēts normatīvajā aktā.

Attiecībā uz tiesībām uz izglītību ECT noraidīja valdības argumentu, ka Konvencija neaizsargā tiesības studēt doktorantūrā ārvalstīs. ECT uzsvēra zinātniskās pētniecības un starptautiskās sadarbības nozīmi izglītības jomā un konstatēja, ka tiesības uz izglītību ietver pienākumu neiejaukties tiesībās izmantot augstākās izglītības iespējas ārvalstīs. Konstatējot, ka arī uz šo sūdzību attiecināmi tie paši apsvērumi par ierobežojuma likumību, ECT konstatēja arī šo tiesību pārkāpumu.

7. X v. the Czech Republic

Pārskatītais spriedums, pieteikums Nr. 64886/19, 2023. gada 30. marts (vēl nav galīgs)

ECT tiesneša piedalīšanās lietā, kuru tas iepriekš skatījis konstitucionālās tiesas tiesneša kapacitātē, prasa lietas atkārotu izskatīšanu

Sprieduma teksts (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-223719>

Juridiskais kopsavilkums (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-14038>

Preses relīzes (angļu val.): <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-7611286-10472801>

Pieteicēja sūdzējās par to, ka Čehijas iestādes bija izpildījušas Čehijas tiesas spriedumu par viņas meitas atgriešanos dzīvesvietas valstī (ASV) pēc viņas prettiesiskas aizturēšanas Čehijas Republikā. 2022. gada 12. maijā ECT pieņēma spriedumu, ar kuru tiesību uz privāto un ģimenes dzīvi (Konvencijas 8. pants) pārkāpums netika konstatēts. Šīs lietas izskatīšanā piedalījās tiesnese, kura bija ievēlēta no Čehijas Republikas.

Iesniedzot lūgumu nodot lietu izskatīšanai Lielajā palātā, pieteicēja norādīja, ka tiesnese, kura bija ievēlēta no Čehijas Republikas, bija piedalījusies viņas lietas izskatīšanā savā iepriekšējā kapacitātē kā Čehijas konstitucionālās tiesas tiesnese.

ECT uzskatīja, ka šis patiesībā bija lūgums tiesai pārskatīt savu spriedumu, pamatojoties uz tādu faktu atklāšanu, kam varētu būt izšķiroša ietekme un kas sprieduma pasludināšanas brīdī tiesai nebija zināmi ([Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolikuma](#) 80. punkts).

Attiecīgi ECT atjaunoja lietas izskatīšanu, nozīmējot citu palātas tiesnesi tās tiesneses vietā, kura bija ievēlēta no Čehijas Republikas. Jaunajā sastāvā ECT nonāca pie tā paša secinājuma.

C. Nolēmumi lietās pret Latviju

Pārskata periodā nav pieņemti

D. Komunicētās lietas pret Latviju

1. Aleksandrs Gaponenko v. Latvia

Pieteikums Nr. 39755/22, iesniegts 2022. gada 5. augustā, komunicēts 2023. gada 3. februārī

Publiskotā informācija: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-223321>

Pieteicējs tika notiesāts par nacionālā un etniskā naida kurināšanu un viņam tika piešķirts 10 mēnešu nosacīts cietumsods ar divu gadu probācijas periodu. Pieteicējs apgalvo, ka viņš ir politiskais aktīvists, kurš aizstāv krievvalodīgo intereses. ECT uzdeva valdībai jautājumus par to, vai pieteicēja notiesāšana nepārkāpj viņa tiesības uz vārda brīvību (Konvencijas 10. pants).

2019. gada 22. oktobrī ECT komunicēja lietu (pieteikums Nr. 30237/18) par pieteicēja apcietināšanu līdzīga kriminālprocesa ietvaros. Tajā lietā tika uzdoti jautājumi par tiesībām uz brīvību un tiesībām vārda brīvību (Konvencijas 5. un 10. pants). Šī lieta gaida izskatīšanu tiesā.

2. Gennady Silonov v. Latvia

Pieteikums Nr. 43134/22, iesniegts 2022. gada 1. septembrī, komunicēts 2023. gada 14. martā

Publiskotā informācija: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224172>

Pieteicējs tika aizturēts un pēc tam apcietināts uz aizdomu pamata par spiegošanu. Viņa apcietinājums ilga vismaz pusotru gadu (tā beigu datums nav norādīts).

ECT uzdevusi valdībai jautājumu par tiesībām uz brīvību (Konvencijas 5. panta pirmās daļas c) apakšpunkts un trešā daļa) saistībā ar apcietinājuma ilgumu un lēmumos sniegto pamatojumu.